

Nagykapos a történelmi Magyarország északi sarkában elhelyezkedő Ung vármegyei település, Kassától 70 kilométerre délkeletre. Az előző századfordulón 1200 lakosú színmagyar mezőváros Ungvár gazdasági vonzáskörzetébe tartozott, a településen megtermelt javakat a 20 kilométerre lévő ungvári piacra hordták be. Északról szlovák falvak határolták Nagykapot. A város kereskedőrétegét 300 fős zsidó közösség alkotta. A kor nemzetiségi viszonyairól érdemes beleolvasni Skultéty Csaba, a Szabad Európa Rádió újságírójának *Vannak vidékek, féltett kishazák – az én Ung megyei Nagykaposom* című önéletrajzi könyvébe:

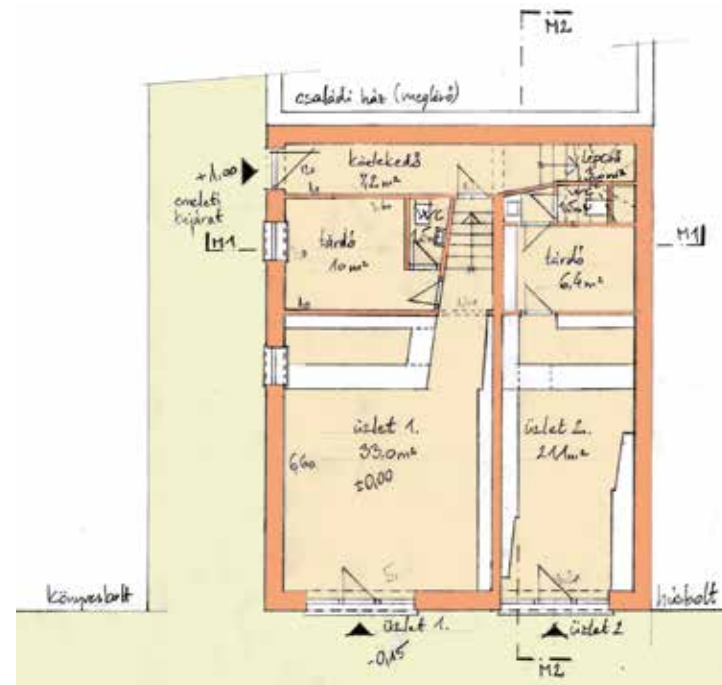
„Főszolgabíró nagyapám idejéből maradt ez a kis történet. Egy drótos tót, buzgó katolikus hívő eljutott Rómába. A Szent Péter téren andalogva szembetalálkozott két, reverendás egyházi személlyel, akik az ő zempléni-ungi szlovák tájszólásában beszélgettek. Derűs arccal hozzájuk fordult és megszólította őket, kérdezve: »Pan Vel' komoznyoni Mad'ar?« (Uraim, Nagyságodék is magyarok?) Igen, történelmi értelemben hungarus, magyar hazafi volt. Nem anyanyelve, hanem érzelve szerint. Századok örökségét hordozta, mindennapi életének nyelve vagy nyelvjárása természetes hozadéka volt államhűségének.”

JELENTÉS A HATÁRVIDÉKRŐL

Üzletház a Felvidéken

Építészet, szöveg, fotó:
Csóka Balázs

A település kulturálisan a délre eső magyar városokhoz kötődött. Kisvárdára, Nyíregyházára jártak főiskolára, egyetemre a nagykaposiak, Sárospatak református kollégiumával élénk kapcsolatot ápolt a helyi református egyház.

1920-ban ezeket a kulturális kapcsolatokat vágta el a trianoni döntés, amely a határt Nagykapostól 60 kilométerre délre húzta meg. A város Csehszlovákiához került, Ungvárral és Kárpátaljával egyetemben. Így a gazdasági kapcsolatok egy része megmaradt, a város hivatalnokrétegét pedig csehekkel töltötte fel az államhatalom, akik egyformán idegenek voltak magyarnak, tótnak...

A második világháborút lezáró békediktátum következményeként Csehszlovákia átadta Kárpátalját a Szovjetunióknak, így Nagykapos gazdasági központját is elvesztette, Ungvár a határ másik oldalára került. A település hagyományos, szervesen fejlődő gazdasági és kulturális élete megroppant, határvidékre került minden szempontból. Nagykapos kulturális és gazdasági kapcsolatait az új határok elvágták, a zsidóságot haláltáborba, a magyar vezető réteget málenkij robotra hurcolták. A századfordulón még virágzó

mezővárosba a világháború után ipari üzemeket telepítettek, amelyek működtetéséhez szlovák embereket költöztettek a városba. Így a ma 10 000 fős Nagykaposon

a magyarság számaránya 60%-ra csökkent. A város fejlődését a szocialista „típusmegoldások” biztosították: lakótelep-építések, erőteljes iparosítás, grandiózus építési tervek. Egy ilyen fejlesztési

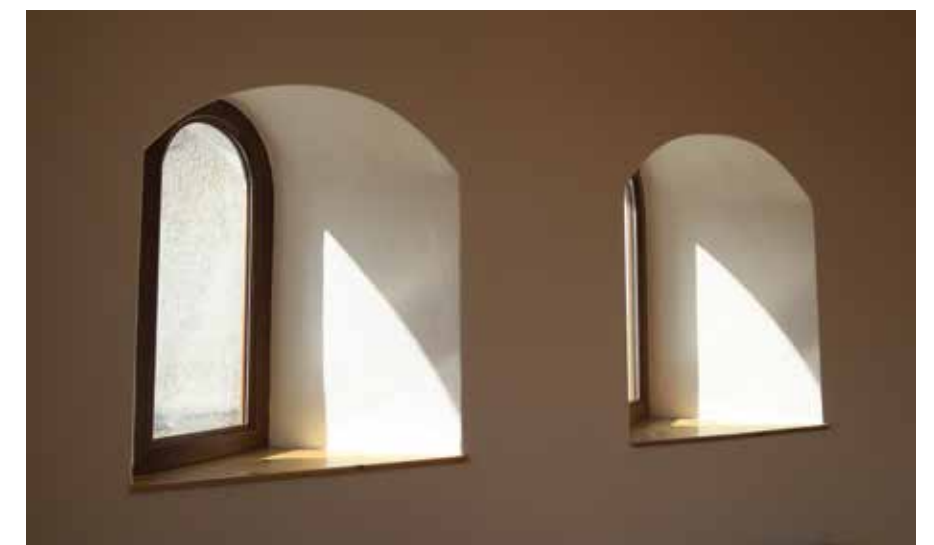
terv részeként bontották le a Fő utca déli oldalán álló polgárházak sorát, hogy új szocialista városközpontot építhessenek

fel a helyén. Ebből aztán csak az értékes polgári épületek eldőzerolása és a lakók kiköltöztetése valósult meg.

Ebben a szellemi és gazdasági határhelyzetben bíztak meg a Fő utca szemközti oldalára egy üzletház és oktatási központ terveinek elkészítésével. A telken egy menthetetlen épületrom állt, amelynek már csak finom részletei, volutás ereszkonzoljai, öntöttvas padlásszellőzői őrizték egykorvult eleganciájának emlékét. A szomszédos épületek hasonló, épületdíszesítől megfosztott polgárházak, kábelerdővel keretezve.

Az új épület egyszerű alaprajzi szerkezettel épült: földszintjén két üzlethelyiség, az emeleten előadóterem létesült a szükséges kiszolgálóhelyiségekkel. A belső terek hangulatát a fehér falfelületek, a natúr fafödém és a funkcióhoz igazodó nyílászárók változatos ritmusa határozza meg. A földszinten az utca felé hatalmas üvegportálok készültek, az emeleti előadótermet egy középső faoszlop osztja, nyílásai a külső látványhoz, annak irányához igazodnak. Az utca felé középen hangsúlyos, konzolos ablak épült, az oldalfalon a tekintésre alkalmas kukucskaölörések

Az ablakok változatossága súlyozza az egyébként homogén belső teret, kijelölve annak tengelyét és oldaltereit.

Az új üzletház hangulatában egy „lehető volna” világot jelenít meg. Az utca irányában nagyméretű, hívogató portálok, az ajtó felett cégérek hirdetik a kereskedő portékáját, kiírva (nem csak cégnév mögé rejtve) a gazda nevét. Az épület tömegformálása egyszerű, csupán a hangsúlyos részletek

kiemelése biztosítja az épület mivességét. A fafödém megjelenik az eresz alatt a külső homlokzaton is. Az oromfal lezárását az utca felőli oldalon konzolos profil indítja el, a másik oldalon egy hangsúlyos, tagolt bástya zárja le. Mögötte kezdődik a keskeny bejáróra néző oldalhomlokzat, aminek csak a párkány finom konzolos lépcsőzése ad egy kis hangsúlyt. Az oldalsó bejáró emelkedése festői perspektívát biztosít a keskeny résen bepillantónak.

Ha az elmúlt száz évben nem a szellemi pusztítás lett volna a cél a Kárpát-medencében, akkor ehhez hasonló házaknak kellene itt állniuk, pezsgő kulturális és gazdasági élettel. A ház felépítése a kitartást és az újakezdést szimbolizálja számomra, egyben reményt ad, hogy valamikor az utca másik oldalán, az elpusztított polgárházak helyén tátongó gödör befoltozására, az épületek újraépítésére is lesz ereje a nagykaposi közösségnek.

REPORTING FROM THE FRONTIER | A BUSINESS CENTRE IN UPPER HUNGARY ARCHITECT: BALÁZS CSÓKA

At the end of World War II, the Versailles Treaty annexed the Hungarian settlement of Nagykapos to Czechoslovakia. The newly drawn border severed the booming cultural and economic ties, sent the Jewry of the town to death camps and the civilian upper class to malenkij robot. Later on, together with the industrial expansion, the proportion of Hungarian population shrunk to a mere 60%. The traditional urban homes along the southern side of Main Street were demolished during Socialism. This was the spiritual and economic setting in which the architect was commissioned to prepare the construction plan of a business and education centre on Main Street. The atmosphere of the new business centre exudes nostalgia for a world which "could have been". The structure of the house symbolizes endurance and a fresh beginning, the hopeful longing for filling up the empty space left after the destruction of the townscape through community effort.

SUMMER SCHOOL, 2016

Prince's Foundation

▼ Fotó: Richard Ivey

Károly herceg nyári iskolája | Szöveg: Heli Judit | Fotó: Heli Judit, Richard Ivey

Károly walesi herceg Alapítványa és a Kós Károly Egyesülés kapcsolatáról többször hallottam az utóbbi években: az egyetemen a *Szerves építészet* c. kurzuson, valamint a Vándoriskolában is sokszor szóba került. A Szűcs Endre vezette Mérnök stúdióban kezdtem el jobban figyelni a tevékenységüket Tóth Péter hatására, aki sokszor hozta fel jó példaként a Prince's Foundation munkásságát. Idén februárban bukkantam rá erre a háromhetes kurzusra, amikor a vőlegényem már szerződéssel a zsebében tervezte az angliai költözést.

Az évente megrendezett nyári iskola során a résztvevők előadás-sorozatok, workshopok, rajz-, modellezési és építési feladatok, helyszíni bejárások, városfelfedező túrák során tapasztalhatják meg, hogyan alkalmazhatóak a hagyományos építési módszerek és épületfelújítási-karbantartási fogások a 21. században. Ezek a program hívószavai, ame-

lyek azonnal felkeltették az érdeklődésemet. Számos ösztöndíj pályázható a részvétel támogatására. Ezúton is szeretném megköszönni a KKE támogatását. Az itt eltöltött vándoriskolás évek gondolkodásomat illetően és szakmailag is nagyon meghatározóak voltak. Az ajánlólevelet, ha nem is közvetlenül, de Makovecz Imre és az Egyesülés tagjai írták nekem, s ennek köszönhetően a részvételi díj nagy részét ösztöndíjjal sikerült fedeznem.

Ahogy Tóth Péter szokta mondani, Károly hercegnek az építészet a hobbjá. Meglátogattam egy megvalósult kis centrális teaházat, amit ő tervezett. Látszott rajta – sajátos bája mellett –, hogy tervezője igazán érdeklődik a szakmáért. Ezen túlmenően azt sugallja, hogy igen okos ember, aki tudja, hogy az építészet messzemenő változásokhoz, fejlődéshez tud vezetni az élet minden területén.

Az alapítvány (Prince's Foundation) a jövőt a fenntartható fejlődésben látja, és minden általuk szervezett kurzus, program, képzés az ehhez vezető, általuk kijelölt utat építi. Igaz, jelentős pénzügyi háttérrel rendelkeznek, de ehhez komoly szellemi tartalmat párosítanak. A fenntartható fejlődést hozzánk hasonlóan definiálják: a jövőt a tradicionális építési módszerek és a hagyományos, helyi építőanyagok alkalmazásában látják, harmonikus közösségekben. A hagyományos építési logikából indulnak ki, de mindezt a mai élethelyzethez igazítva, korunk igényeinek megfelelően igyekeznek továbbvinni. Az oktatást tekintve nagyon sokszínű a tevékenységük: oktatnak hagyományos építési módszereket a még erre fogékony 15–17 éves fiataloknak, továbbképeznek már némi gyakorlattal bíró iparostanoncokat, több mesterképzést is indítanak urbanisztika és